

ДРАГОЉУБ ПАВЛОВИЋ

АРХИВСКА ГРАЂА О ЖИВОТУ МАРИНА ГЕТАЛДИЋА

О познатом дубровачком математичару и физичару XVII века Марину Геталдићу, чије су заслуге за развој математике и физике признате већ одавно у историји математичких наука, писано је до сада више пута и код нас и на страни, али и поред тога његов живот није довољно познат. Оно што се до сада о њему знало сводило се у главном на биографске податке које је о животу Геталдићеву дао дубровачки биограф XVIII века Саро Цријевић.¹⁾ Ти подаци, међутим, не само што нису били потпуни, већ нису ни увек тачни, пошто су стари дубровачки биографи писали, како је познато, биографије знаменитих Дубровчана делом по писаним изворима али најчешће по сећању и усменој традицији. Цријевићева податке понављали су затим сви они који су после тога писали о М. Геталдићу, почевши од Апендинија, па све до О. Кучере, чија расправа претставља и данас најобимнији и најпотпунију приказ живота и рада знаменитог дубровачког математичара.²⁾ Изузетак од овога чине донекле чланци Н. Салтикова³⁾ и М. Ванина⁴⁾. Први од њих донео је неколико вести узетих из дубровачког Државног архива, док је други штампао једанаест Геталдићевих писама, значајних за познавање и његова живота и рада. Ипак, и поред свих тих радова, жеља О. Кучере, изражена још 1893 године, да се подацима из Државног архива у Дубровнику осветли потпуније нарочито последњи период Геталдићева живота, остала је још увек неостварена. Радећи више година на испитивању архивске грађе за познавање живота и рада дубровачких књижевника XVI и XVII, века ја сам узгред исписивао и

¹⁾ *Seraphinus Cerva*, Bibliotheca Ragusina M. S. Пре Цријевића о Геталдићеву животу и раду налазе се подаци и у делу Игњ. Ђурђевића *Vitae et carmina* (изд. Српске академије наука, Зборник за ист., јез. и књижевност срп. народа, II одељ. књига 7).

²⁾ Досадашња литература о М. Геталдићу: *Appendini*, *Notizie* II, 1803, str. 44—48. *Barbieri*, *Galleria dei Ragusei illustri*, Dubrovnik 1841. *E. Gelčić*, *Zeitschrift für Mathematik u. Physik* XXVII, 1882. *M. Cantor*, *Vorlesungen über Geschichte der Mathematik 1899—1901*. *Oton Kučera*, *O Marinu Getaldiću*. *Rad. JAZU* CXVII, 1893.

³⁾ *N. Saltikov*, *Souvenirs concernant le géomètre Yougoslave Marinus Ghetaldi*, *Isis* № 78, vol. XXIX July 1938.

⁴⁾ *M. Vanino*, *M. Getaldić i isusovci*, *Vrela i prinosi* 12, Sarajevo 1941.

сва архивска документа која се тичу М. Геталдића и његове уже породице. Без претензија, дакле, да дам потпуну биографију М. Геталдића, ја ћу овде саопштити све оне архивске вести које могу бити корисне будућем писцу једне обимне и потпуне монографије о овом заслужном дубровачком научнику.

* * *

Како је већ истакао и стари Цријевић, Марин Геталдић је рођен у угледној властеоској породици Геталдића (Ghetaldi), чији народни облик, узгред буди речено, у старом Дубровнику није гласио Геталдић већ *Гешодовић*.⁵⁾ Датум и годину рођења Геталдића не знамо тачно, али се он може доста приближно одредити. Већ је Цријевић био нашао у познатом списку дубровачке властеле *Specchio* да је М. Геталдић био примљен у Велико вијеће као пунолетан члан 12-V-1588 године. Знајући да су дубровачка властела често била проглашавана пунолетним и пре навршене двадесете године и да су још уз то стари Дубровчани рачунали годину рођења не од самог рођења већ од зачећа („а сопсерсионе“), Цријевић је одредио као приближну годину Геталдићева рођења 1566, и ту су годину понављали сви они који су касније писали о М. Геталдићу. Та година, неће бити тачна, пошто у књизи свадбених уговора налазимо да је отац Маринов начинио уговор о веридби са својом будућом женом Аницом тек 30 априла 1567 године⁶⁾. У уговору, који није цео исписан, није означен рок за венчање, али како је тај уговор регистрован три месеца касније и у књизи *Registro maritaggi*⁷⁾, то је сигурно да је венчање обављено ускоро после тога. Када се при томе узме у обзир и чињеница да је Марин Геталдић био најстарији син својих родитеља⁸⁾, онда са може узети скоро као сигурно да је он рођен 1568 године. У браку са женом Аницом, Маринов отац је имао, поред Марина, још четири сина, и то: Андрију, Симона, Мартолицу и Јакова⁹⁾. Шесто дете била је кћи Ника, која се због недовољног мираза није могла удати и завршила је свој живот као думна у мана-

⁵⁾ У серији докумената *Testamenta notariae* 60 (1631) налази се на стр. 61 тестамент *Orae uxoris Andreae Mathaei de Ghetaldis*, који је писан српскохрв. језиком и који почиње: „Ја Ора кћи Лукше Кривошића и жена Андрије *Гешодовића*“. Овај Андрија Геталдић је рођени брат Марина Геталдића; оженио се 1623 удовицом Ором Гучетић, која је пре тога била већ два пута удавана.

⁶⁾ *Pacta matrimonialia* 9° 106 die 30 aprilis 1567 S. Matheus Mar. Jac. de Ghetaldis ex una parte et D. Aniza filia q. S. Andreae Marth. de Restis ex altera parte sponte... promisit se domum suam traducturum... уговор није завршен.

⁷⁾ *Reggistro Maritaggi*, ф^o 49. D. Aniza filia q. S. Andrea Marth. de Restis desponsata. S. Matheo Mar. Jac. de Ghetaldis 30.IV.1567.

⁸⁾ Треба напоменути да је крајем 16 и почетком 17 века постојала још једна грана породице Геталдића. Тако је поред оца нашег математичара који се звао Matheus Mar. Jac. de Ghetaldis, постојао и Matheus Marini de Ghetaldis који је сасвим друго лице.

⁹⁾ *Specchio* 1500—1600. Андрија је ушао у В. Вијеће 27.X.1580, што значи да је био само годину дана млађи од млађи од Марина, Симон 11.VIII.1590, Мартолица 20.VII.1594, а Јаков 19.V.1597.

стиру¹⁰⁾. Та жалосна судбина Нике Геталдић јасно показује да Маринов отац није био много имућан.

Своју младост Геталдић је провео у Дубровнику, завршивши ту основну школу и гимназију. То његово школовање трајало је од 1575, када му је било седам година па све до 1588 када је постао пунолетан. У основној школи прву писменост је добио од свештеника Ивана, који је тада био постављен за репетитора са задатком да „edocere debeat iuvenes et pueros grammaticam et humanas litteras“¹¹⁾ док су му у гимназији наставници били су Марин Цупан, Трифун Которанин, Иван Кристифоровић, Ф. Сердонати. Доминик Тати и Виктор Басељи,¹²⁾ Прва знања из рачуна и математике Геталдић је најпре добио од Андрије Француза, који је од 1575—1577 био главни учитељ рачуна (abachista), а после 1577 од Николе Матејина који је ту дужност вршио све до краја XVI века.¹³⁾ По завршеној гимназији, из које је изнео сва знања која су била потребна ондашњем дубровачком властелину за вршење чиновничких дужности, Геталдић је одмах после ступања у Велико вијеће почео добијати разне дужности и звања која су обично додељивана младим племићима. Тако је већ године 1590 био постављен за капетана Јањине на Пељешцу. Ту дужност, која је била нека врста административног и судског управитеља места, Геталдић је морао обављати пуних шест месеци, уз плату од два наест гроша дневно. Али као што је био случај са осталим младим дубровачким племићима, Геталдић ту дужност изгледа да није схватио много озбиљно, па је због тога 16 јуна исте године био кажњен новчаном глобом од двадесет и пет перпера што је и без одобрења био напустио за извесно време место свога службовања¹⁴⁾. Идуће 1591 године он је већ један од двојице офичала у уреду за наоружање (Armamento de scritta) и ту ће дужност вршити повремено и касније.¹⁵⁾ Године 1593 налазимо га као претставника републике у уреду за продају соли на Неретви¹⁶⁾. Идуће 1594 године, међутим, Геталдић је ради својих математичких студија изгледа већ напустио Дубровник, пошто га отада па све до

¹⁰⁾ *Test. Not.* 49 (1592—96) f° 110: ... „io ho una figliuola femina a nome Nicha, la quale perchè si e risoluta a farsi monaca e tale finira la sua vita al servito di Dio ... per cio ella potra elegarsi qual monastiere che più li piacerá“. Ника је вероватно рођена негде између 1575—1576, и у то време је већ била девојка за удају. Што је морала ићи у думне, главни разлог је био сигурно слабо имовно стање њенога оца.

¹¹⁾ *Cons. Rogatorum* 58 (1566—68) f° 166; *Ibidem* 60 (1572) f° 62.

¹²⁾ *Cons. Rog.* 63 (1575—76) f° 3, 5; *Ibid.* 64 (1577—78), f° 105; *Ibid.* 65 (1579—80), f° 57; *Ibid.* 66 (1581—82), f° 89, 134, 195.

¹³⁾ *Cons. Rog.* 63 (1575—76), f° 5; *Ibid.* 64 (1577—78), f° 18.

¹⁴⁾ *Cons. Minus* 60 (2589—90), f° 220. Die 16. VII, 1690. Captum fuit de condemnando S. Marimum Math. de Ghetaldis, capitaneum Jagniae ad solvendum... Ipp. viginti cinque... propterea quod redierit ex suo capitanato..., а после тога нови закључак: „captum fuit de precipiendo predicto S. Marino q. sub. paena Ipp. centum debeat residere continno in suo capitanatu, et non discedere ex suo confinio.“

¹⁵⁾ *Cons. Minus.* 61 (1591—92) f° 31.

¹⁶⁾ *Cons. Rog.* 73 (1593—94) f° 80, Die 15.XII.1593. Marinus Math. de Ghetaldis, venditor salis Narenti (XX q. VII, ex 1).

1603 године не налазимо у архивским књигама. То би се донекле слагало са оним што он у предговору свога дела „Variogum problematum collectio” (Млеци 1607) сам казује како је пуних шест година провео на путовању по западноевропским земљама¹⁷⁾. По повратку са својих студија Геталдић је између 1600 и 1603 опет повремено боравио у Риму и у Венецији, где је припремао своје прве радове из математике и физике за штампу. У Риму он би вероватно остао још и дуже да му се средином 1603 није догодила једна незгода. У свом писму које је јуна 1603 упутно из Венеције својој професору Кристифору Клавију, он се жали како је изненада морао побећи из Рима да не би био кажњен за покушај убиства над неким непознатим човеком. Додуше, Геталдић се правда да није имао никако намере да тог човека убије, али да је мимо своје воље био увучен у свађу која га је тако разјарила да је у афекту истукао свога противника много теже него што је у први мах намеравао да учини¹⁸⁾. Својим бекством, Геталдић се спасао затвора, али је зато био осуђен „in contumacia” да више година не сме долазити у папску државу.

Из Венеције, Геталдић се свакако већ ујесен 1603 вратио у Дубровник, пошто је већ октобра исте године почео поново добити разне чиновничке и дипломатске службе. Тако је 27-X-1603 изабран за члана апелације (Collegio delle appellationi)¹⁹⁾. Почетком идуће, 1604 године, међутим, Геталдићу је била додељена једна дужност која му сигурно није била много по вољи. Одлуком Сената од 13-I-1604 он је био одређен да оде на Стон и да отпочне са изградњом куле Позвизд, која се, како је познато, налази на брду изнад Стона и која је имала да штити Стон од ускочких напада са копна²⁰⁾. Два месеца касније, Геталдић је изабран у Сенату за једног од двојице капетана „creati pro custodii Stagni”²¹⁾. Обе ове дужности биле су опасне и тешке, и оне су обично додељиване дубровачким племићима као нека врста казне пошто је боравак на Стону био опасан не само због борбе са ускоцима, већ услед маларије коју су Дубровчани називали „грозницом” (febre) и коју су приписивали рђавој клими. Додуше ми не знамо тачно разлог због чега су Геталдићу додељене обе ове дужности на Стону одмах после његовог повратка из Италије. Она прва дужност о зидању тврђаве могла је бити дата Геталдићу као тада већ познатом физичару и математичару, али

¹⁷⁾ *M. Vanino*, нав. дело, стр. 73.

¹⁸⁾ *Ibidem* стр. 80... „Non credevo mai dover partir di Roma senza far motto agli amici, ma intravengono al mondo cose che non si pensano... Non dimeno ne anco in quella colera non hebbl animo d'ammazzarlo, s'e bene m'haveva dato una gran causa, ma cercavo bene di legnarlo. Ma perche non si mesurano i colpi, feci più che non volevo”.

¹⁹⁾ *Specchio* 1500—1600.

²⁰⁾ *Cons. Rog.* 79 (1603—1600) fo 59. Die 13. I. 1604. Martinus Math. de Ghetaldis... electus pro mittendo Stagnum, qui dare debeat initium fabricare castril Posvisd (XXII q. XII).

²¹⁾ *Ibidem* fo 87 Die 3. III. 1604 Martinus Mat. de Ghetaldis... electus pro unus ex duobus capitaneos creandi pro custodii Stagni (XXII q. XII).

она друга била је чисто војничке природе, и она је могла уследити као нека врста блаже казне коју је судство папске државе могло захтевати од дубровачке владе²²⁾. На Стону Геталдић је провео све до средине маја 1604, када га је на тој дужности заменио његов млађи брат Мартолица²³⁾. Ускоро после доласка братовљевог, Геталдић је напустио Стон, пошто га је крајем јуна 1604 Сенат изабрао за изасланика код аустријског надвојводе Фердинанда²⁴⁾. Мисија је свакако била дипломатске природе и тицала се вероватно или сењских ускока, или буне на Ластову због које су Дубровчани у то време имали великих незгода.²⁵⁾ Геталдић би сигурно и извршио с успехом ову мисију да га озбиљна и дуга болест, свакако маларија коју је био донео са Стона, није у томе спречила. Због тога је на седници Сената од 17 августа донета одлука да се Геталдић ослободи те дужности, и да се на његово место изабере други²⁶⁾. Пошто је преко четрдесет дана боловао лежећи у постељи, Геталдић се најзад опоравио од болести. У писму од 17 септембра исте године упућеном својим бившим професорима Клавију и Гринбергу, Геталдић им јавља да је оздравио и да је поново почео да се бави математичким студијама²⁷⁾. Истовремено он је наставио да врши и неке чиновничке дужности које су биле обавезне за све дубровачке племиће. Тако је године 1605 изабран за приватног адвоката (*avvocato del proprio*), и ту дужност је вршио и 1608²⁸⁾. Од тих дужности, међутим, много је значајнија била једна која ће га опет за извесно време удаљити из Дубровника. Почетком 1606 године, наиме, у Сенату је извршен избор двојице дубровачких поклицара који су имали да носе султану уобичајени годишњи данак (*ogatores tributii*), и да уз то сврше и разне друге дипломатске послове. На седници од 12 јануара 1606 изабран је за једног од тих

²²⁾ У записницима дубровачких већа, додуше, нема трага да су дубровачке власти водиле какаву истрегу поводом овог Геталдићевог изгреда у Риму, али се о томе сигурно у Дубровнику знало. Уз то, папска интервенција могла је доћи и усменим путем, преко дубр. надбискупије.

²³⁾ *Cons. Rog.* 79 (1603—1604), fo 125. Die 18 V. 1604. Martoliza Math. de Ghetaldis ... electus pro unum ex duobus capitaneos mittendi Stagnum parvum pro meliote custodia ... с тим да ноћу може спавати „in castro Coronae“.

²⁴⁾ *Cons. Rog.* 79 (1603—4) fo 159. Die 27. VII. 1604. Prima pars est de committendo D. D. Provisoribus civitatis ut forment et referant commissionem dandum S. Marino Math. de Ghetaldis, mittendō ad serenissimum Ferdinandum Archiducem Austriae“.

²⁵⁾ В. А. Вучешић, О млетачкој окупацији Ластова 1603—1604 Гласник дуб. ученог друштва св. Влахо I 1929, Дубровник.

²⁶⁾ *Cons. Rog.* 79 (1603—4) fo 164. Die 16. X. 1604. Prima pars est de excusando S. Marimum Math. de Ghetaldis, creatum ad Ser. Ferdinandum ... attenta aegritudine defecti S. Marini (omnes q. II).

²⁷⁾ Ову своју несугућену мисију и своју болест помиње и сам Геталдић у писму свом професору Клавију (4. IX. 1604): ... „Havendo dissegnato di del suo favore, perche ero destinato di miei Signori per alcuni loro negotii per esser mandato dal Archiduca Ferdinando in Gratz per alcuni loro negotii ... ma la grave e lunga malattia che mi sopravene che ancora mi tiene nel letto causo che io lasciassi far questo viaggio“ ... (M. Vanino, нав. дело).

²⁸⁾ M. Vanino, нав. дело, стр. 82.

²⁹⁾ *Specchio* 1600—1700.

поклисара и наш Геталдић⁸⁰⁾. Поред њега, као други поклисар био је изабран најпре Франо Марина Тудишевића, али како се овај извинио да му је жена пред порођајем, то је на седници од 18 априла исте године на место Тудишевића изабран Јаков Франа Бобаљевића⁸¹⁾. У пролеће исте године оба поклисара су већ морали кренути на пут. Маја месеца они су свакако већ били у Цариграду, пошто су им крајем маја већ била од стране Сената послата прва писмена упутства за дипломатске послове које је требало да посвршавају на Порти. Слична упутства слао им је Сенат даље 7 и 8 јуна, 9, 21 јула, 11 септембра, 13 новембра исте године, затим 18, 19 и 20 јануара 1607 и најзад 21 марта и 10 априла исте године⁸²⁾. У последњем од њих, оном од 10 априла 1607, Сенат им већ наређује да се врате у Дубровник, што значи да је Геталдић у Цариграду провео пуну годину дана⁸³⁾. Овај свој пут у Цариград Геталдић помиње и у свом писму Клавију и Гринбергу извињавајући се у њему што им се, услед велике запослености, није раније јављао⁸⁴⁾. Занимљиво је да се Геталдић за време свога боравка у Цариграду бавио узгред и својим научним студијама. Тако је — јавља он у поменутом писму својим професорима, — израчунао да Цариград не лежи на географској ширини од 43 степена, већ тачно на 41 степену⁸⁵⁾. Истовремено је утврдио да се и Дубровник налази на географској ширини од 42 степена и 35 минута. У једном другом писму он се жали како се у Цариграду узалуд трудио да нађе арапски превод Аполонија. Тај његов интерес за превод дела овог познатог грчког геометричара свакако јо у вези са Геталдићевом књигом „*Arrolonium redivivus*“ коју је он 1607 штампао у Венецији⁸⁶⁾.

По повратку из Цариграда, Геталдић је остали део свога живота провео у Дубровнику, бавећи се истовремено и својим научним студијама, и обављајући разноврсне државне службе и послове. Тако је већ године 1608 био адвокат за приватне послове (*avvocato del proprio*) а исту дужност обављао је и 1611 и 1618 године⁸⁷⁾. Године 1610, 1612, 1615 он је један од пет официјала за за трговачко судске послове (*officiali cinque delle ragioni*), а 1612 официјал уреда за вино. Од осталих послова и служби које је Геталдић све до своје смрти обављао, поменућемо још следеће: 1623 цариник у великој царинарници (*Dogana Grande*), 1617, 1621, 1624 официјал уреда за прераду вуне (*arte della lana*), 1616, 1619,

⁸⁰⁾ *Cons. Rog.* 80 (1605—1606) fo 123 Die 12. I. 1606. *Electio duorum oratorum tributi*. Изабрани: S. Franciscus Marinchi de Tudisio (XXI q. XIV ex I), и *Marinus Mathet de Ghetaldis* (XVIII q. XVII, ex I).

⁸¹⁾ *Ibidem* fo 126. *Prima pars est de excusando S. Franciscum Mar. de Tudisio electi oratorum tributi ab onere obeundi dictam legationem, eo qui uxor eius est grvida et attenta etiam gravi corpore infirmitate sul socer...*

⁸²⁾ *Lettere e commissiotti di levante* 41 (1604—1608), стр. 144, 153 и даље.

⁸³⁾ *Ibidem*, стр. 184, 185.

⁸⁴⁾ *Vrela i prinosi* 12, стр. 82, писмо од 20. II. 1608.

⁸⁵⁾ *Ibidem*, стр. 83.

⁸⁶⁾ *Ibidem*, стр. 83.

⁸⁷⁾ *Specchio* 1600—1700.

1623 „консул“ за грађанске парнице (*console delle cause civili*), 1611, 1614 апелациони судија (*Collegio delle appellationi*), 1620 судија за криминалне парнице (*giudici criminali*), 1615, 1618, 1620, 1621 члан Сената (*Consilium rogatorum*), 1625 члан Малога већа (*Consilium minus*)³⁸ и др. Занимљиво је да је 1615 као један од три члана Сената опет ишао на Стон ради неких државних послова³⁹). У свим тим службама он је био савестан, што се види из чињенице да, изузев оне мале казне из младости, доцније није био никада кажњаван⁴⁰). За кнеза републике није био биран, али сигурно само због тога што је умро пре навршене педесете године старости⁴¹).

Као и већина дубровачке властеле, Геталдић се оженио тек у зрелијим годинама. У лето 1621 године, када му је било пуних четрдесет и три године, он је склопио брачни уговор са Маријом, ћерком Влаха Николе Соркочевећа⁴²). За имовно стање ондашње дубровачке властеле карактеристична је чињеница да Геталдић свој мираз није добио у готовом новцу, већ искључиво у непокретном имању. Тако је Геталдић добио на име мираза поседе у Конављу, Ободу, Стону и Чесвиници, са свима приходима које су та имања доносила. Месец дана после склапања брачног уговора, Геталдић се венчао, после 9 августа 1621 године⁴³). Све до тада, он је живео у заједници са својом браћом Андријом и Јаковом, пошто му је брат Симон био умро још 1604, а Мартолица, који је био ожењен још 1614, изгледа да се већ био издвојио из кућне заједнице. Становали су иначе заједно у великој очевој кући која се налазила близу цркве св. Влаха⁴⁴). Идуће 1622 браћа су поделили једно заједничко наслеђе, које им је остало од рођака Мата Проданели, на пет делова. Од тог наслеђа, Марин је добио посед

³⁸) *Specchio* 1600—1700.

³⁹) *Consil. Rog.* 85 (1615—18) fo 21. Die 4. XII. 1615 S. Marinus Mathael de Ghetaldis unum ex trium consilialarum mittendi Punctum Stagni.

⁴⁰) Изузетак чине тзв. „пунтатуре“ тј. новчане казне за недолазак на седнице разних већа. Тако налазимо да је 14. XI. 1615 Геталдић био ослобођен такве казне од 50 перпера којом га је казнило Велико вијеће, пошто га је за те прекршаје писмено оправдао ондашњи кнез у Конављу, песник И. Гундулић („attenta fide facta in scriptis per S. Joannem Franc. de Gondula, comitem Canalis“), *Cons. Rog.* 85, fo 6.

⁴¹) У Геталдићево време било је, додуше, случајева да се услед малог броја властеле, кандидују па чак и бирају кнезове и властела која нису навршила педесету годину старости, али су то ипак били изузеци.

⁴²) *Pacta matrimonialia* 12 (1617—59) fo 16. Die 7.VII.1621. S. Marinus Mathael de Ghetaldis ex una parte D. Maria, filia, S. Blasii Nic. de Sorgo ex altera parte, asseverunt... inter se his diebus... contractum, verum et consumatum matrimonium. Pro cuius quidem dote et parchinio ipsae D. Mariae cum assensu et presentia. D. Franae suae matris... sponte et praedictae S. Marino eius marito presenti et dicto dotis nomine accepit... omnes et singulas proprietates Canalis, Obod, Stagni et Cesvinizae...“

⁴³) *Reggistro maritaggi.* D. Miria filia q. S. Blasii Nic. de Sorgo desponsata Marino Math. de Ghetaldis die 9.VIII.1621.

⁴⁴) *Diversa Not.* 138 (1638—59), fo 79. У уговору који је начињен 1645 и у коме је извршена подела имања између три Геталдићеве кћери, у делу који је припао најмлађој Марији помиње се „la casa grande posta qua in Ragusa appresso la chiesa di Santo Biaggio“, у којој је становао М. Геталдић са братом Јаковом.

на острву Шипану⁴⁵⁾. Како се идуће, 1623 оженио и други брат Андрија⁴⁶⁾, то се и он издвојио од браће и са својом женом прешао у своју нову кућу која се налазила на Пустијерни, у непосредној близини некадашње цркве св. Стефана. О тој подели је 6 фебруара исте године био састављен и посебан уговор, али без арбитражних судија, што је сигуран знак да су се браћа лепо слагала међу собом⁴⁷⁾. По том уговору, Андрија Геталди је добио, поред куће на Пустијерни, поседе у Височанима на Приморју, и поседе на Стону. Остало имање припало је Марину и Јакову, који су остали неподељени, пошто је најмлађи Јаков, као нежења, живео до смрти у братовљевој кући.

У браку, нажалост, Геталди је проживео свега непуних пет година. За то време он је са својом женом изродио три кћери: Аницу, Франу и Марију. Његова жена Марија изгледа да је умрла ускоро после рођења најмлађе кћери, пошто је Геталди, када је у пролеће 1626 састављао свој тестамент, уопште не помиње. Тестамент је Геталди написао 30 марта 1626, јер се тих дана, како он каже сам, није осећао најбоље са здрављем⁴⁸⁾. Како је тестамент регистрован већ 11 априла исте године, то значи да је Геталди умро дан два пре тога. Умро је, дакле, не навршивши ни пуних четрдесет и осам година старости, у време када је журио да заврши своје главно дело *De resolutione et compositione mathematica*. Шест месеци уочи своје смрти, наиме, Геталди је у писму своме пријатељу и професору Кристифору Гринбергу писао да, после дуже паузе, наставља да ради на решавању проблема о обиму земље, и да ће тај свој резултат унети у своје дело које смо горе навели⁴⁹⁾. Дело је, иначе, — каже он — већ готово, само га он није могао дати у штампу пошто није могао наћи човека који би му израдио цртеже за слике, којих је било много. Занимљиво је само да у свом тестаменту Геталди ништа не говори о штампању овог свог главног научног рада. То је вероватно било због тога што је он те своје жеље поверио усмено својим пријатељима, исусовцима Марину Гундулићу и Игњату Тудишевићу. Овај последњи је — како је познато — четири године после смрти

⁴⁵⁾ *Diversa Cancel.* 202 (1622—24) fo 4. Регистрована пресуда арбитражног суда, који је био одређен „a divider beni dal q. S. Mattheo Pietri de Prodenelli fra gli suoi heredi infrascritti che sono: Mattheo Sim. de Ghetaldi, S. Marino, S. Andrea, S. Martolizza et S. Jacobo di Mattheo Ghetaldi...“

⁴⁶⁾ *Pacta matrim.* 12 (1617—59), fo 25. Die 2.V.1623. S. Andrea Math de Ghetaldis ex una parte et D. Ora rel. in secundo matrimonio quon S. Marini Mar. de Bona ex alle parte... sponte... dedit et assignavit... omnia bona sua tam mobilia quam stabilia.

⁴⁷⁾ *Diver. cancel.* 202 (1622—24) fo 135. Die 8.II.1624. S. Martinus, S. Anreas et S. Jacobus Math. de Ghetaldis concorditer et unanimi ter accedentes in Cancellariam tulerunt mihi cancellario divisionem seu parzognam infrascritta inter eos facta...

⁴⁸⁾ *Test. Not.* 58 (1525—28) fo 44. Testamentum S. Marini Math. de Ghetaldis Jo Marino di Mat. Ghetaldi trovandomi alquanto indisposto, faccio questo mio testamento... Faccio miei heredi universali le mie tre figliuole a nome D. Aniza, D. Frana, e D. Marra... Instittuendole per loro tutori, senza che si possono crear altri S. Andrea, S. Giacomo, miei fratelli...

⁴⁹⁾ *Врела и Приноси* 12, стр. 85. Писмо од 15-XI-1625.

Геталдићеве штампао у Риму 1630 године ово Геталдићево дело, посветивши га у име малолетних Геталдићевих кћери кардиналу Франческу Барберинију⁵⁰⁾.

У свом тестаменту иначе Геталдић се углавном побринуо да обезбеди своје три кћери, којима је за тусторе оставио своју браћу Андрију и Јакова, нагласивши при томе да главни старалац наслеђеног имања буде најмлађи брат Јаков, пошто је и његова имовина све до његове смрти остала неподељена. Јаков је поживео све до 1640 године, а затим је бригу о Мариновим ћеркама преузео старији брат Андрија. У свом тестаменту од 18.1.1640 Јаков је целокупно своје имање оставио Мариновим кћерима, док је своје синовцу Јерониму, сину Мартолице Геталдића, оставио само суму од 150 дуката.⁵¹⁾ Као богате миражџике, Маринове кћери су касније лако нашле мужеве. Године 1645 већ су се почели јављати просиоци, па је због тога 21 јула исте године регистрован у дубровачкој канцеларији уговор о подели материјалних добара између три сестре.⁵²⁾ Имање је било велико и састојало се из бројних поседа и окућница. Занимљиво је да је приликом поделе очеве кућа у којој су дотада сви становали припала најмлађој Марији. Истога дана, када је регистрована ова подела, закључен је и брачни уговор између најстарије Маринове кћери Анице и Павла Сараке.⁵³⁾ Своме мужу Аница је донела у мираз не само цело своје наслеђе, већ и суму од 400 шкуда коју јој је као свадбени дар поклонио стриц Андрија. Непуних месец дана после тога умро је и Андрија Геталдић. Како сам није имао своје деце, он је такође све своје имање оставио својим братаницама.⁵⁴⁾ То његово имање састојало се из земљишних поседа и из готовог новца. Своју кућу на Пустијерни, у којој је сам станао, оставио је средњој сестри Франи. Занимљиво је да је он у посебном додатку свом тестаменту нарочито молио извршиоце тестаента (епитропе) да се постарају да што пре удоме „моје две братанице Франу и Марију,“ и то не само ради њихове личне среће, већ и због тога да имања која су наследиле не би пропала. Епитропи су ускоро и испунили ову завештачеву жељу, па се ускоро Франа Геталдић удала за Франу Кабогу, док је најмлађа Мара пошла за Николу Басељи.⁵⁵⁾

Како су пре Андрије Геталдића већ били помрли не само остала четири брата Геталдића (Марин, Мартолица, Симон и Јаков), већ и једини син Мартоличин Јероним, то се смрћу Андријином

⁵⁰⁾ *D. Bašić*, *Elogia Jesuitarum ragusinorum*, стр. 137, Загреб 1933.

⁵¹⁾ *Test. Not.* 62 (1638—42), fo 95: ... „Lascio a S. Geronimo Marth. Ghetaldimio nepote ducatos 150“. Непуних месец дана касније (14. II. 1640) овај Јероним Геталдић је и сам умро, без директних наследника (*Test. Not.* 52, fo 99).

⁵²⁾ *Diver. Not.* 138 (1638—49) fo 49.

⁵³⁾ *Pacta Matrim.* 12 (1617—59), fo 90. Die 21.VII.1645. S. Paulus Natalis de Saraca ex una parte et D. Aniza filia q. S. Marini Mat. de Ghetaldis parte ex altera sponte ... eadem Aniza ... dedit ... a Paulo suo sponso et futuro merito ... поседе у Ободу, Конављима и др. као и 400 шкуда у готову.

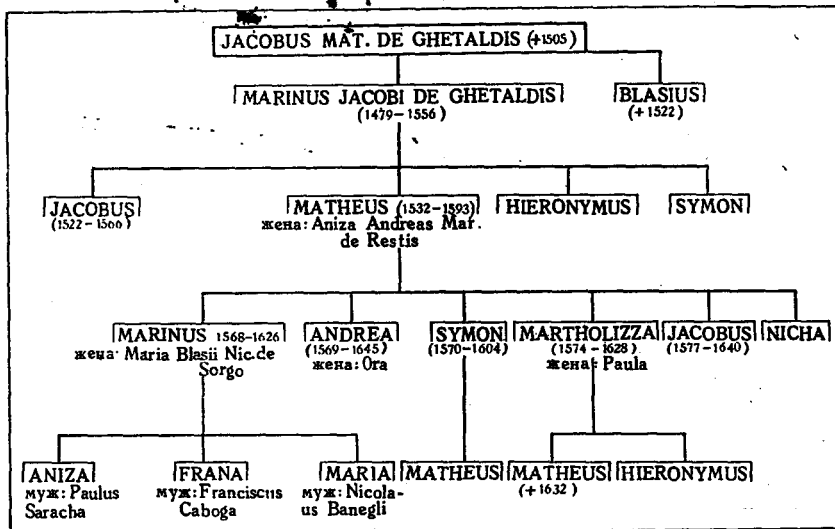
⁵⁴⁾ *Testamenta Not.* 64 (1645—50) fo 26. per. 19.VIII.1645 (писан 12.VIII.1645).

⁵⁵⁾ *Reggistro maritaggi.*

угасила по мушкој линији ова, некада врло бројна грана, породице Геталдића. То нагло изумириње појединих дубровачких властeosких породица претстављало је у то време прави друштвени проблем ондашњег Дубровника, и у том погледу судбина породице Геталдића је врло карактеристична.

На крају, треба поменути још једну занимљиву појединост из живота М. Геталдића. Већ је из расправе О. Кучере, а и иначе позната традиција старих Дубровчана о тзв. „Бетиној шпиљи“, која се налазила на Плочама (на обали преко пута Локрума), и у којој је Геталдић изводио своје физичке експерименте (топљење олова сунчевим зрацима и др.). Из пописа Геталдићевих поседа који се помињу у уговору о подели између његових кћери, налазимо да је средња кћи Франа добила том приликом и „giardino alle Ploce con di case e villani et altre terae appresso“.⁵⁶⁾ До сада се ово причање о Бетиној шпиљи могло узимати и као обична легенда, али овај архивски податак сведочи да у том причању старих Дубровчана има бар нешто истине.

ГЕНЕАЛОГИЈА ПОРОДИЦЕ ГЕТАЛДИЋ

⁵⁶⁾ Исто то имање на Плочама са кућама и баштом помиње се и 1624 у једном уговору између Марина Геталдића и његовог брата Јакова с једне, и Франа Бунића с друге стране (*Liber dotium notariale* 16, fo 144 a tergo). Из тог уговора види се, међутим, да су то имање браћа Геталдић наследила од своје мајке, односно од свог ујака Орсата Анд. Рестића.

CONTRIBUTION À LA BIOGRAPHIE DE MARIN GETALDIĆ

par

D. PAVLOVIĆ (Belgrade)

Dans les travaux parus jusqu'à présent sur le mathématicen ragusain du XVIIe siècle Marin Getaldic (Ghetaldi), on ne trouve pas beaucoup de précision sur sa vie et son activité de gentilhomme ragusain. Se référant aux documents qu'il a découverts dans les Archives d'État de Raguse, l'auteur de cette note communique des données biographiques nouvelles, relatives à M. Getaldic. Grâce à ces documents l'auteur a précisé d'abord la date de naissance de Getaldic et puis a donné de renseignements nouveaux et plus complets sur les différentes périodes de vie de Getaldic (son éducation, ses fonctions dans le service de l'État, ses séjours à Rome et Constantinople, etc.). Ces documents, enfin, fournissent de données nouvelles relatives à la famille de Getaldic et à sa fortune.

